

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِیْمِ

موسسه‌ی پژوهشی فرهنگی

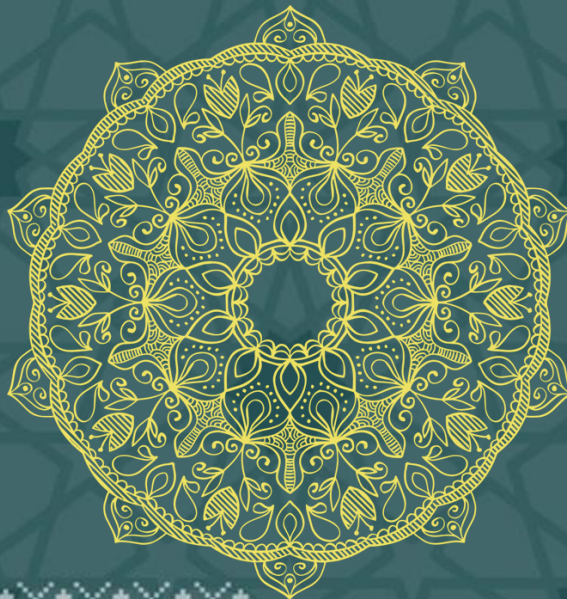

مطالعه‌ی آثار حضرت آیت‌الله العظمی‌ی‌مازندران

فصلنامه

@QOM_KHAMENEI_IR

نظام فکری آیت الله شهید مطهری (رضوان الله علیه)

موسسه پژوهشی فرهنگی

مطالعه و نشر آثار حضرت آیت الله العظمی مازنی رحمه الله

فهرست

سرگذشت اندیشه استاد

مرتضی مطهری در ۱۳ بهمن ۱۲۹۸ ش، ۱۲ جمادی الاول ۱۳۳۸ ق، در فریمان از توابع مشهد به دنیا آمد. او مقدمات را نزد پدرش محمدحسین مطهری که روحانی مورد احترام مردم در فریمان بود فراگرفت و از ۱۳ سالگی (سال ۱۳۱۱ ش) در حوزه علمیه مشهد مشغول به تحصیل شد. در سال ۱۳۱۶ ش او به قم رفت و حدود ۱۵ سال در آنجا اقامت نموده از درس اساتید آنجا همچون آیت الله بروجردی، امام خمینی و علامه طباطبائی استفاده نمود. پس از آن، قم را ترک کرده و به تهران مهاجرت کرد.

مجلس شورای اسلامی ایران

مستقر

مقدمه کتاب علل کرایش به مادی‌گرایی

✓ قسمت اول:

تا آنجا که من از تحولات روحی خودم به یاد دارم از سن سیزده سالگی این دغدغه در من پیدا شد و حساسیت عجیبی نسبت به مسائل مربوط به خدا پیدا کرده بودم. پرسشها- البته متناسب با سطح فکری آن دوره- یکی پس از دیگری بر اندیشه‌ام هجوم می‌آورد. در سالهای اول مهاجرت به قم که هنوز از مقدمات عربی فارغ نشده بودم، چنان در این اندیشه‌ها غرق بودم که شدیداً میل به «تنهایی» در من پدید آمده بود. وجود هم حجره را تحمل نمی‌کردم و حجره فوقانی عالی را به نیم حجره‌ای دخمه مانند تبدیل کردم که تنها با اندیشه‌های خودم بسر برم. در آن وقت نمی‌خواستم در ساعات فراغت از درس و مباحثه به موضوع دیگری بیندیشم، و در واقع، اندیشه در هر موضوع دیگر را پیش از آنکه مشکلاتم در این مسائل حل گردد، بیهوده و اتلاف وقت می‌شمردم. مقدمات عربی و یا فقهی و اصولی و منطقی را از آن جهت می‌آموختم که تدریجاً آماده بررسی اندیشه فیلسوفان بزرگ در این مسأله بشوم.

موسسه پژوهشی فرهنگی

معاونت فرهنگی و ارتباطات مجلس شورای اسلامی

مستقر

مقدمه کتاب علل کرایش به مادی‌گرایی

قسمت دوم:

به یاد دارم که از همان آغاز طلبگی که در مشهد مقدمات عربی می‌خواندم، فیلسوفان و عارفان و متکلمان - هر چند با اندیشه‌هایشان آشنا نبودم - از سایر علما و دانشمندان و از مخترعان و مکتشفان در نظرم عظیم‌تر و فخیم‌تر می‌نمودند تنها به این دلیل که آنها را قهرمانان صحنه این اندیشه‌ها می‌دانستم. دقیقاً به یاد دارم که در آن سنین که میان ۱۳ تا ۱۵ سالگی بودم، در میان آن همه علما و فضلا و مدرسین حوزه علمیه مشهد، فردی که بیش از همه در نظرم بزرگ جلوه می‌نمود و دوست می‌داشتم به چهره‌اش بنگرم و در مجلسش بنشینم و قیافه و حرکاتش را زیر نظر بگیرم و آرزو می‌کردم که روزی به پای درسش بنشینم، مرحوم «آقا میرزا مهدی شهیدی رضوی» مدرس فلسفه الهی در آن حوزه بود.

آن آرزو محقق نشد، زیرا آن مرحوم در همان سالها (۱۳۵۵ قمری) در گذشت. (مجموعه آثار استاد شهید مطهری، ج ۱، ص: ۴۴۰-۴۴۵)

موسسه پژوهشی فرهنگی

معاونت فرهنگی و ارتباطات آیت‌الله العظمی خاتمی‌نژاد

فصل دوم

تأثیرات روحی و اخلاقی از مرحوم میرزا علی آقای شیرازی

➤ دغدغه سیر و سلوک زیربنای اندیشه و تفکر

اگر چه در آغاز مهاجرت به قم هنوز از «مقدمات» فارغ نشده بودم و شایستگی ورود در «معقولات» را نداشتم، اما درس اخلاقی که وسیله شخصیت محبوبم در هر پنجشنبه و جمعه گفته می شد و در حقیقت درس معارف و سیر و سلوک بود نه اخلاق به مفهوم خشک علمی، مرا سرمست می کرد. بدون هیچ اغراق و مبالغه‌ای این درس مرا آنچنان به وجد می آورد که تا دوشنبه و سه شنبه هفته بعد خودم را شدیداً تحت تأثیر آن می یافتم.

بخش مهمی از شخصیت فکری و روحی من در آن درس - و سپس در درسهای دیگری که در طی دوازده سال از آن استاد الهی فرا گرفتم - انعقاد یافت و همواره خود را مدیون او دانسته و می دانم. راستی که او «روح قدسی الهی» بود.

موسسه پژوهشی فرهنگی

معاونت فرهنگی و ارتباطات آیت الله العظمی شیرازی مدظلها

مستقر

اندیشه حکمی در مکتب علامه طباطبائی

➤ در سال ۲۹ در محضر درس حضرت استاد، علامه کبیر آقای طباطبائی روحی فداه که چند سالی بود به قم آمده بودند و چندان شناخته نبودند، شرکت کردم و فلسفه بوعلی را از معظم له آموختم و در یک حوزه درس خصوصی که ایشان برای بررسی فلسفه مادی تشکیل داده بودند نیز حضور یافتم. کتاب اصول فلسفه و روش رئالیسم - که در بیست و سه ساله اخیر نقش تعیین کننده‌ای در ارائه بی‌پایگی فلسفه مادی برای ایرانیان داشته است - در آن مجمع پربرکت پایه گذاری شد.

توصیفی کلان از فلسفه اسلامی و مادی

➤ حاصل اندیشه‌های حکمی استاد

برای من که با شور و شوق و علاقه زائد الوصفی فلسفه الهی و فلسفه مادی را تعقیب و مطالعه و بررسی می‌کردم، در همان سالها که هنوز در قم بودم مسلّم و قطعی شد که فلسفه مادی واقعاً فلسفه نیست و هر فردی که عمیقاً فلسفه الهی را درک کند و بفهمد، تمام تفکرات و اندیشه‌های مادی را نقش بر آب می‌بیند و تا امروز که بیست و شش سال از آن تاریخ می‌گذرد و در همه این مدت از مطالعه این دو فلسفه فارغ نبوده‌ام، روز به روز آن عقیده‌ام تأیید شده که فلسفه مادی فلسفه کسی است که فلسفه نمی‌داند.

موسسه‌ی پژوهشی فرهنگی

معاونت فرهنگی و ارتباطات آیت‌الله العظمی خاتمی‌نژاد

فلسفه

وجوه افتراق فلسفه مادی و فلسفه الهی

۱) نقطه اختلاف اصلی در وجود و واقعیت است.

فلسفه مادی وجود را منحصر در جسم و جسمانیات، آنچه به نحوی دارای ابعاد مکانی و زمانی است، آنچه دستخوش تغییر و تحول است، آنچه قابل اشاره حسیه است، آنچه محدود و نسبی است؛ میداند.

اما فلسفه الهی برخلاف مادی به واقعیات غیر مادی و نامحسوس و مجرد از زمان و مکان و حرکت، به واقعیت ثابت و جاودانه، ایمان دارد.

پس مکتب مادی مکتب انحصار است و مکتب الهی مکتب ضد انحصار.

وجوه افتراق فلسفه مادی و فلسفه الهی

۲) فلسفه الهی فلسفه مواجهه با واقعیت و نگاه کلان به هستی

فلسفه مادی، فلسفه گریز از مواجهه با واقعیت کلان هستی با طرح پرسشهای مغلطه آمیز و بی بنیاد مانند تقدم ماده بر شعور و یا اثبات حرکت در عالم در منطق دیالکتیک موضوعاتی که برای الهیون مطرح نیست. (این گزاره کلی اکنون نیز صادق است که اوج فلسفه‌های غیر الهی سطح و کف فلسفه الهی است. موضوعاتی مانند اصالت انسان و کرامت او و وجود بی ماهیت در فلسفه اگزیستانس و ... در فلسفه اسلامی در مراتبی قدرتمندتر در

فلسفه اسلامی بالاخص حکمت متعالیه موجود است.)

موسسه‌ی پژوهشی فرهنگی

معاونت فرهنگی و ارتباطات مجلس شورای اسلامی

فلسفه

وجوه افتراق فلسفه مادی و فلسفه الهی

۳) وجه سوم

مادّین در جهان اسلام «تاریخ» و سرگذشت دارند، اما اندیشه‌های مادی «تاریخ» و سرگذشتی ندارد، از این رو روش آنان سراسر تبلیغ است نه برهان. (روش پروپاگاندایی و متکی بر خیال و تصویر سازی که وجه غالب فلسفه های مدرن است)

موسسه‌ی پژوهشی فرهنگی

معاونت فرهنگی و ارتباطات آیت‌الله العظمی خاتمی‌نژاد

فلسفه

دیدگاه بنیادین نظام فکری آیت الله شهید مطهری (رضوان الله علیه)

موسسه‌ی پژوهشی فرهنگی

مطالعه و نشر آثار حضرت آیت الله العظمی مازنی مدظلهم

مستقر

دیدگاه بنیادین نظام فکری آیت الله شهید مطهری (رضوان الله علیه)

□ با توجه به دغدغه‌های اصلی استاد در باب هستی‌شناسی الهی و توجه او به جهان عینیت و واقع و نیز تأمل عمیق او در فلسفه‌ای رقیب و بدیل فلسفه الهی، وی دیدگاهی را برگزید که همزمان بتواند اهداف زیر را تأمین کند:

۱. چنان غرق در انتزاع نشود که به انکار جایگاه ماده و جسمانیّت و لوازم آنها بشود و جهان جسم را در یک رابطه طولی با عالم غیب ترسیم کند.

۲. ظرفیتی برای شکل دهی به زبانی مشترک میان اندیشه مادی و ابتدایی انسان با اندیشه دینی و الهی ایجاد کند.

۳. تفاوت‌های فرهنگی را به رسمیت بشناسد و از عمق نهاد انسان او را به حقیقت رهنمون شود.

۴. ظرفیت نظریه پردازی در همه عرصه‌های زندگی بشر از فردی و اخلاقی تا تاریخی و اجتماعی و حتی آینده پژوهی

بیافریند.

موسسه پژوهشی فرهنگی

مطالعات و پژوهش‌های علمی و فلسفی در زمینه‌های مختلف

مستقر

دیدگاه بنیادین نظام فکری آیت الله شهید مطهری (رضوان الله علیه)

✓ کلیدواژه این دیدگاه

۱. کلیدواژه ابتدایی برای این دیدگاه را به صورت خام می توان «بازگشت به خویشتن» دانست.

۲. وی با همین راهکار در مباحث اخلاقی و جامعه شناسانه و تاریخی و آینده پژوهانه به تحلیل پرداخته است.

دیدگاه بنیادین نظام فکری آیت الله شهید مطهری (رضوان الله علیه)

✓ خویشن متعالی در نگاه استاد شهید دارای این ویژگی‌ها است:

۱. مبتنی بر خیر و منطبق بر متن وجود و هستی است.
۲. قدرتمند و تعیین کننده و همچین عمیق و دیرپاب است.
۳. در بستر تجربه و وکنشگری و در بستر مبارزه با موانع شکوفا می شود.
۴. شکوفایی و غلبه او بر تعینات مادی و پست انسانی، نقطه اوج و تعالی فردی و اجتماعی و تاریخی بشر خواهد بود.

دیدگاه بنیادین نظام فکری آیت‌الله شهید مطهری (رضوان‌الله‌علیه)

• تعبیر «من عالی» در مقابل «من دانی» نمونه‌ای از ادبیات به کار گرفته شده استاد شهید برای این ایده است.

(آزادی معنوی)، ج ۲۳، ص: ۴۵۵

• وی در مباحث فلسفه اخلاق به روشنی با مطرح کردن ایده «توسعه خودی» و مقایسه آن با «خودجهانی» در

ابعاد ملی و اجتماعی و فرهنگی ظرفیت این ایده را به عنوان ایده مادر در اندیشه خود مطرح ساخته است.

مجموعه آثار استاد شهید مطهری

تحت عنوان «مساله خودی در اخلاق» مجموعه آثار استاد شهید مطهری (آزادی معنوی)، ج ۲۳، ص: ۴۵۵

موسسه پژوهشی فرهنگی

معاونت فرهنگی و ارتباطات

مستقر

دیدگاه بنیادین نظام فکری آیت الله شهید مطهری (رضوان الله علیه)

✓ خود عالی و خویشتن حقیقی در اندیشه کلان استاد شهید مطهری دو ویژگی اساسی دارد:

۱. حقیقی است و نه انتزاعی و اعتباری.

حقیقی بودن خودعالی انسان، در پیوند عمیقی با تفسیر خیر و شرّ و دیدگاه اصالت وجود فلسفی و امتدادهای آن در مباحث فطرت است و تحلیل های آینده پژوهانه و جامعه شناسانه ایشان نیز بر اساس همین عنصر رقم خورده است.

مجموعه آثار استاد شهید مطهری (نبرد حق و باطل، فطرت، توحید)، ج ۳، ص: ۵۵۳

۲. رابطه خود عالی و دانی طولی است و نه عرضی

نکته مهم اینکه رابطه من عالی و دانی یک رابطه طولی است و نه یک رابطه عرضی آنچنان که در فلسفه هگل و مارکس به عنوان «من فردی و کلی و فرهنگی و نوعی» مطرح است، بلکه درک و رسیدن به این «من» جز با به رسمیت شمردن حیات فرامادی انسان و نرم افزار فراجسمانی او ممکن نیست و هر نوع از این فلسفه بافی ها برای خروج انسان از خود محوری که در واقع برای فرار از تعلقات مذهبی طرح شده است را مضحک و ناکارآمد می داند، چرا که از اساس دچار تناقض در

تشخیص و فردیت است. مجموعه آثار استاد شهید مطهری (فلسفه تاریخ (۱ - ۴))، ج ۱۵، ص: ۳۳۱

دیدگاه بنیادین نظام فکری آیت الله شهید مطهری (رضوان الله علیه)

❖ «من عالی» یا خویشتن متعالی در اندیشه استاد شهید مطهری تنها بر براهین فلسفی محض استوار نیست بلکه صورتهایی وجدانی و روانشناختی نیز یافته است.

❖ ایشان وجود نشانه های زیر را از دلایل وجدانی و روانشناسانه برای حقیقتی برتر از ابعاد جسمانی انسان بر شمرده است:

۱. میل به عزتمندی

۲. دوگانگی وابستگی و میل به رهایی از امیال (سرگشتگی در عین وابستگی)

۳. توان قضاوت خود

۴. ملامت وجدان بر اساس ارزشها

توبه و مجازات خود مجموعه آثار استاد شهید مطهری (آزادی معنوی)، ج ۲۳، ص: ۴۵۹

موسسه پژوهشی فرهنگی

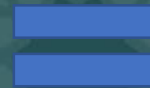
معاونت فرهنگی و ارتباطات مجلس شورای اسلامی

فستقم

دیدگاه بنیادین نظام فکری آیت الله شهید مطهری (رضوان الله علیه)

❖ بازگشت به خودعالی روزنه ورود انسان از عالم اعتبار و قرارداد به جهان حقیقت و تحقق آزادی حقیقی و آزادی معنوی است.

عدم المانع بر سر راه رشد اختیاری انسان

آزادی

آزادی اراده به معنای توسعه دایره اختیار و انتخاب انسان

اثر آزادی حقیقی انسان
(حقیقت آزاد شده آدمی از اسارت تعلقات و وابستگی ها و خیالات و اوهام)

بر این مبنا تربیت، رشد و تعالی فردی و اجتماعی، فرهنگ پایه و معطوف به اصلاح درون در بستر اندیشه و

تجربه است.

مجلس شورای اسلامی ایران

دیدگاه بنیادین نظام فکری آیت الله شهید مطهری (رضوان الله علیه)

۱. با این نگاه رشد فردی و اجتماعی از مقولات مرتبط با نظام روان انسان است و با اجبار و تحمیل حاصل نمی‌شود حتی موضوعاتی چون علم و رسانه و آگاهی نیز جز ابزار و شتاب دهنده خنثی در مسیر اهداف مثبت یا منفی محسوب نمی‌شود.

۱. تنها عنصر انسانی ارزشمند در اندیشه شهید مطهری اهداف و غایات درونی شده بر اساس توحید است و توحید نه حق مسلمین که حق انسانیت است چرا توان تحقق آزادی انسان از همه اسارتها را دارا است.

مجموعه آثار استاد شهید مطهری (جهاد)، ج ۲۰، ص: ۲۴۶

موسسه پژوهشی فرهنگی

معاونت فرهنگی و ارتباطات مجلس شورای اسلامی

فصلنامه

دیدگاه بنیادین نظام فکری آیت الله شهید مطهری (رضوان الله علیه)

✓ ویژگی‌های تضمین‌کننده آزادی اسلامی در اجتماع

۱. صداقت حاکمان برآمده از درک معنای واقعی بندگی و عبودیت

۲. قدرت و بسط ید به معنای توان تسخیر قلوب و سازمان دهی اراده انسان‌ها

مجموعه آثار استاد شهید مطهری (نهضت آزادی بخش اسلام (پانزده گفتار))، ج ۲۵، ص: ۱۵۶ و ۱۵۷

موسسه پژوهشی فرهنگی

معاونت فرهنگی و ارتباطات مجلس شورای اسلامی

مستقر

تحلیل دیدگاه بنیادین نظام فکری آیت الله شهید مطهری (رضوان الله علیه)

- رگه های رویکرد عرفانی و تاثیر پذیری از مکتب نجف در این دیدگاه کاملا مشهود است.
- تمرکز بر آزادی معنوی در سطح فردی و اجتماعی و توسعه دایره انتخاب و اراده ظرفیت بسیار عظیم و ارزشمندی در تحلیل های ناظر زیست فردی و اجتماعی ایجاد می کند.
- در شیوه و روش حکمرانی و توجه به پیوسته های فرهنگی سیاست های عمومی و اجتماعی بسیار راهگشا است.
- اصالت یافتن درک مبتنی بر تجربه و آگاهی عمیق بر روشهای سطحی و مبتنی بر شرطی سازی یکی از مزیت های این نگاه است.

تحلیل دیدگاه بنیادین نظام فکری آیت الله شهید مطهری (رضوان الله علیه)

- توجه ضمائر ناخودآگاه اما ارزشمند فردی و اجتماعی به عنوان نقاط تماس با فطرت‌های بالفعل مردم (عزت‌مندی، توان قضاوت خود و ارزشهای نهادینه شده در فضای بین‌الذهانی...)
- انطباق بسیار بالا بر مبانی اندیشه مقام معظم رهبری و ایجاد توان تحلیل روش حکمرانی ایشان
- این ایده ظرفیت بسیاری برای به روز آوری نرم افزار حکمرانی و تشخیص ثوابت از متغیرات دارد. (توسعه اراده فردی و جمعی و شکوفایی اجتماعی بر پایه توسعه درک عمیق از قواعد زندگی اصل ثبات و شرایط زمان و زمانه و تبدلات روبنایی فرهنگی متغیرهای این نرم افزار اجتماعی خواهد بود.)

وَأَخِرُّ دَعْوَاهُمْ أَنْ الْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ ﴿١٠﴾

And the last of their call will be, "Praise to Allah, Lord of the worlds"

سورة نوح

موسسه‌ی پژوهشی فرهنگی

مطالعه و نشر آثار حضرت آیت‌الله العظمی‌ مبارزانی مدظلهم

فکر

@QOM_KHAMENEI_IR